

ואינו אומר "אדני שפתי תפתח"²⁸. ורשאי לרדת לפני התיבה לחזרת הש"ץ במקום זה. אבל אם נזכר אחרי תפילת מוסף, אינו חוזר²⁹. בברכת המזון, אם נזכר לפני ברכת "הטוב והמטיב", אפילו בלילה, יאמר כנוסח שבסידור, ואם נזכר אחר-כך – אינו חוזר³⁰.

נוהגים אשר היחיד מברך בהלל תחילה וסוף גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל³¹. את כל התפילין מניחים קודם מוסף, אבל את השיעורים לומדים אחר סיום כל התפילה³².

יום שני,

א' במרחשוון, ב' דראש-חודש גם בערבית של ליל ב' דראש-חודש, אם שכח "יעלה ויבוא" אינו חוזר³⁴.

יום שלישי

ב' במרחשוון מהיום ואילך אומרים 'תחנון' כרגיל (כולל בק"ש שעל המיטה דמוצאי ראש-חודש)³⁵.

28 עע"ת שבוה וכו' שם בשם הריטביא הנ"ל (ועיי' קצות השולחן בבדי-השולחן סו"ס עח).

29 שו"ע אדמו"ר סי' קכו ס"ג.

30 שו"ע אדמו"ר סי' קפח ס"י.

31 ספר-המנהגים שם, וראה אג"ק חלק טו עמ' פד. כ"ק

אדמו"ר מהורשי"ב נ"ע נהג לברך בעצמו על הלל דרי"ח גם

כשהתפלל בציבור. ואמנם הוא ציין זאת כמנהג בית הרב

בלבד, וצינוה **שלא לספר** עדיין – ירשימותי כ"ק אדמו"ר

נשיא דורנו חוברת ח ס"ע 20, ושי"נ. אך בהתוועדות שבת

מברכים החודש מנייא תשמי"א (שיחות קודש תשמי"א ח"ד

ס"ע 322, בלתי מוגה), **סיפר** זאת הרבי ברבים, כימנהג

חסידיים – 'אריינכאפן [=להזדרן] ולומר את הברכה

בעצמו בחשאי (והרי גילוי המנהגים לרבים עיי' הרבי כמוהו

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהדה"ק רלו"י מליובאוויטש
 זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תרלט

ערב שבת-קודש
פרשת בראשית
 כ"ח בתשרי ה'תשס"ז

יוצא-לאור על-ידי
 מכון ליובאוויטש שעל-יד
 צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

לזכות
 אנשי החסד הדגולים
 הרה"ח ר' אברהם-משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
 ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן-יודא ור' יוסף-יצחק,
 בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"ח בתשרי ה'תשס"ז – ה' במרחשוון ה'תשס"ז

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
א'	כ"ח בתשרי	הלכות אישות פרק יד-טו.	ה'ל' תפלה וברכת כהנים פרק יב.	מל"ת רסב.
ש"ק	כ"ט בתשרי	פרק יז-יט.	פרק יג.	מל"ת רסב.
א'	ל' בתשרי	פרק כ-כב.	פרק יד.	מ"ע ריב.
ב'	א' במרחשוון	פרק כג-כה.	פרק טו.	מ"ע ריב.
ג'	ב' במרחשוון	הלכות גירושין.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	ה'ל' תפילין ומזוזה וס"ת.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע רכב.
ד'	ג' במרחשוון	פרק ד-ו.	פרק ב.	מ"ע רכב.
ה'	ד' במרחשוון	פרק ז-ט.	פרק ג.	מל"ת שנו.
ו'	ה' במרחשוון	פרק י-יב.	פרק ד.	מל"ת שנו.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זמן זריחה	זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	120 ד'	72 ד' לפני הזריחה							
א', כ"ח בתשרי	3.49	4.35	4.57	5.55	8.35	11.25	11.55	5.03.1	5.28
ש"ק, כ"ט בתשרי	3.49	4.36	4.57	5.55	8.35	11.25	11.55	5.02.0	5.26
א', ל' בתשרי	3.50	4.37	4.58	5.56	8.35	11.25	11.55	5.00.9	5.25
ב', א' במרחשוון	3.51	4.37	4.59	5.57	8.36	11.25	11.55	4.59.8	5.24
ג', ב' במרחשוון	3.51	4.38	5.00	5.58	8.36	11.25	11.55	4.58.8	5.23
ד', ג' במרחשוון	3.52	4.39	5.00	5.59	8.36	11.25	11.55	4.57.8	5.22
ה', ד' במרחשוון	3.53	4.40	5.01	5.59	8.37	11.25	11.55	4.56.8	5.21
ו', ה' במרחשוון	3.54	4.40	5.02	6.00	8.37	11.25	11.55	4.55.8	5.20

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ו בסידורו (יסוד הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה בכמו ארבע מינוטין (לשון אדה"ו שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש
בראשית	4: 26	5: 38	4: 41	5: 39	4: 31	5: 38	4: 44	5: 40
נח	4: 19	5: 31	4: 33	5: 33	4: 24	5: 31	4: 37	5: 34

עורך ראשי: מנחם-מענדל ברוך • עורך: שניאור-זלמן רודרמן • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט
 מו"ל: מכון ליובאוויטש שע"י צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז
 יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב
 כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169
 אינטרנט: http://chabad.org.il דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il
 ISSN 0793-7474

לוח השבוע

אומרים בתפילת ערבית "יעלה ויבוא" גם אם מתפללים ערבית מבעוד יום²⁴.

בליל ראש-חודש אין מפסיקין להכריז "יעלה ויבוא" לפני שמונה-עשרה²⁵ בדיבור, אבל טופחים על השולחן וכדומה כדי להזכיר זאת²⁶.

שכח לומר יעלה ויבוא בתפילת ערבית, אינו חוזר. בשחרית ובמנחה – אם נזכר (או הסתפק) לאחר אמירת "ה'" של "המחזיר שכניתו לציון", יסיים "למרני חוקין"²⁷, יאמר יעלה ויבוא וימשיך "ותחזינה". אם כבר סיים את הברכה, יאמר "יעלה ויבוא" שם, לפני "מודים". אם כבר התחיל "מודים" ועד סיום יהיו לרצון השני, חוזר ל"רצה". אם נזכר לאחר סיום יהיו לרצון השני – חוזר לראש התפילה

הרבי לגבאי בית-הכנסת למכור, כבכל שנה, את העליות' של כל השנה, הגבהה וגלילה. בשנים מאוחרות יותר נהגו למכור מצוות נוספות, עד שבשנים האחרונות נמכרו, בין השאר: הוצאת הספר-תורה והכנסתו; עליות 'חוק'; 'נר למאור'; 'יין לקידוש' (=הוצאות ההתוודעויות של הרבי)²⁰.

בתפילת מנחה אין אומרים "צדקתך".
 במוצאי שבת בראשית מכריזים שוב²¹:
 "ויעקב הלך לדרכו"²².

יום ראשון

ל' בתשרי, א' דראש-חודש מרחשוון
 בכל יום שיש בו מוסף, אין האבל יורד לפני התיבה, גם לא בתפילות ערבית ומנחה²³.

בליל ב' לא טפחו על השולחן, והרבי לא המתין לזה (עד שנת תשכ"ה עכ"פ – "התקשרות", גיליון קיח, עמ' 20, עיי"ש בשנים האחרונות בבית חיינו היו טופחים בקביעות גם בליל ב', אבל לא ידוע אם הרבי המתין לזה) ועכ"פ מפני ירידת הדורות והתגברות השכחה, לכאורה יש מקום לטפוח גם ביום השני, ואף בשחרית ובמנחה רצוי שיאמר אחד הגבאים וכדומה את התיבות "יעלה ויבוא" בקול רם, וכולי האי ואולי. וראה הנהגות מהרש"ל לטור סי' רלו ומטה משה סי' תקט"ו שאצלם לא נהגו להכריז יעו"י, אלא השי"ן או השמש היה מתחיל להתפלל בלחש מוקדם לפני הציבור, וכשהיה מגיע ליעלה ויבוא היה אומר זאת בקול רם. וראה מנהגי מהרי"ל הל' ריח (עמ' ה), שבליל שני דרי"ח היו מכריזים "ראש חודש". ומציינים למנהגים דק"ק וורמיישא לר' יוזפא שמש סי' סב, דברי קהלת עמ' 78, 63. משמעות הדברים היא, שגם אם נזכר בסיום ברכת 'מודים' או 'שים שלום' אחרי שאמר ה', מסיים למדני חוקין, כי הפסק עדיף על ברכה לבטלה. מקור דין זה בריטבי"א (תענית ג, ד"ה ושמתני) שהובא להלכה ע"י החיד"א, שערי-שובה, משנה-ברורה ועוד, כמצויין בכף-החיים סי' קיד ס"ק כח. הפמ"ג (משבצות סוף ס"ק י) שכותב אחרת – לא ראהו, ולכן, ככלל, אין לפסוק כמותו בזה (ראה סידור אדמוה"ו בראש ה'ל' מכירת חמץ, משי"ך סי' צג דחה דברי הריטבי"א מסברא, אך בשו"ת יחווה-דעת סי' ח"ה סו"ס רמ"ב אות ח). בשו"ת אגרות-משה או"ח ח"ד סי' צג דחה דברי הריטבי"א מסברא, אך בשו"ת יחווה-דעת סי' ח"ה סו"ס מט שלל את דבריו, עיי"ש. בקצות-השולחן סי' ז כא בבדי-השולחן סי' יב וסי' מז בבדי-השולחן סי' ז האריך בענין זה, אבל משנה אחרונה שלו בלוח כולל-חב"ד ליל א' דחומיים לנהוג כן לענין יעלה ויבוא. מאידך, בס' שבת-המועדים עמ' 228 בהערה, מביא בשם הגר"ש דבורקין ע"ה שלא לומר זאת, וצ"ע.

20) יאוצר מנהגי חב"ד עמ' שצו. (אף שנפסק בשו"ע אדמוה"ו סי' שו סט"ז רק ש"אפשר ליישב המנהג בדוחק" לעשות 'מכירה פומבית' בשבת, עיי"ש. וראה המובא בכף החיים שם ס"ק מב). ובסה"ש תשי"ג ח"א עמ' 83 נתבארה שייכות העניין לשבת בראשית דווקא.

21) ליקוטי-שיחות כרך כ עמ' 269.
 22) לענין המראה במטוסי אל-על מכל מקום, או בכל מטוס משדה תעופה בארה"ק, במוצאי ש"ק – ראה 'כפר חב"ד' גיליון 398 עמ' 31, שהרבי עורר את הרה"ח ר' אברהם שי' סלמון שיש 'שאלה' בזה, ומתברר שלמרות שהרבי דיבר על 'שאלה' ולא על איסור ממש, הרי הסביר זאת למר יצחק שי' הילדסהיימר באריכות עד שעיקבו והפסיד את הטיסה במוצאי-ש"ק, בשעתו. ואם בני-יורק כך, בארה"ק על-אחת-כמה-וכמה. ומתברר – למרות ההכחשות – בפועל מכינים פעמים רבות את המטוסים בש"ק כשיש להם צורך בכך. הכנה רגילה של מטוס נמשכת כשלוש שעות, וניתן היה לחשוב שלא לאסור ביהודי יותר מאשר בנוי 'בכדי שיעשו' (ראה קצות-השולחן סי' קכד בבדי-השולחן סי' ק ה בשם כתב-סופר או"ח סי' ט, אבל הרבי דיבר גם על טיסות שהיו בשעות מאוחרות יותר, וכנראה יש לאסור כל הלילה, אולי מפני שבפועל מחללים שבת בשבילנו ויש למונע זאת, גם אם אין בטיסה זו איסור מצידנו משורת הדין.
 23) ספר-המנהגים עמ' 36.
 24) שו"ע אדמוה"ו סי' קח ס"ק ס"יג. וראה בארוכה ידני ומנהגי ראש חודש-חב"ד פי"ז הערה 2, ושי"ן.
 25) סידור אדמוה"ו.
 26) ידני ומנהגי ר"ח – חב"ד פי"ז הערה 4, שצ"ק אדמו"ר נשיא דורנו המתין לזה כדי לפסוע לאחוריו לפני תפילת שמונה-עשרה.

יאמרו קדיש אחר כל ספר, ויאמרו תחילה (לפחות – יאמרנו האומר קדיש) את ה'יהי רצון' שאחרי ספר זה. אחרי-כן ילמדו כשעה⁹ מאמר של חסידות שיהיה מובן לכולם, ואחר-כך התפילה¹⁰.

"דבר אמירת תהילים האמור, אינו שייך לאיזה נוסח... ומצד אהבת ישראל... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות¹¹, אשר יוקבע בכל הבתי-כנסיות באיזה נוסח שיהיה"¹².

ההפסקות בין העולים: הבעל-קורא בבית חיינו, הרה"ח ר' מרדכי שוסטערמאן ע"ה, קרא כנדפס בחומש 'תורה תמימה' – החמישי מסיים: "ואחות ותבל-קין נעמה" (ד, כב); והשישי: "לקח אותו אלוקים" (ה, כה). הפטרה: "ויאמר לו יהונתן, מחר חודש"

(א) תשכ"א). נדפס גם בסי' ידעם רבינו קינדערי עמי תלב).
 (8) הרבי לא נהג לומר 'יהי רצון' אחר אמירת כל ספר שבתהילים (י"א שאמרו פי"א בסוף כל התהילים. ואז צריך לומר זאת כמובן בלשון רבים, כי כולל כל הספרים), וגם כאן הציע אמירת רק כדי ליישב יותר אמירת קדיש על כל ספר, ומשמע שללא זאת אינו נאמר.
 את אמירת הפסוקים הנדפסים בספר התהילים לאומרים לפני ואחרי אמירת תהילים לא גרס הרבי כלל (ראה צילום כ"ק בכפ' חב"ד גיליון 789 עמי 11, ומשם בהתקשרותי גיליון תמה, וגיליון תפד עמי 17).
 (9) "בכנופיא בבית-הכנסת דווקא (בכל שבת) – אגיק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א עמי רפא.
 (10) ספר-המנהגים, עמי 30.
 (11) באסיפת צ"ח בארה"ק שהתקיימה כנראה בראשית חודש כסלו תשי"ח, העלו סברא לנהל תעמולה מורחבת אודות אמירת תהילים כפי שנחלק לימי החודש, אך הרבי העלה חשש שעיסוק גדול בזה באותה שעה יפריע לפעילות הקבועה והעיקרית, ולכן ענה: "לעת-עתה לא לחשוב על-דבר פעולות חדשות בממדים רחבים". אבל יחד עם זה הורה: "מובן ופשוט שכל הנ"ל הוא בהנוגע לעבודה מיוחדת בהחזרת תקנה זו, אבל **תקנה זו שכלל הזמנות יש להזכיר ולעורר על-דבר תקנה זו** וכן אודות השיעור דחמש ותניא" (אגיק כ"ך טז עמי 106). כן עורר הרבי בהזדמנות אחרת באמצעות המזכירות את יו"ר צ"ח בשעתו הרה"ח ר' ישראל לייבוב ע"ה "לעורר על כך [שתקנת אמירת תהילים בכל יום שייכת לכל יהודי], ולהשתדל שבת-כנסת רבים ככל האפשר תונהג תקנה זו" (ספר 'צעירי-אגודת-חב"ד' עמי 193).
 (12) כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע – אגיק ח"ב עמי תקכד.

"לתת להם נחלת גויים" – של הגוי אשר בקרבך

כשם שבנוגע לארץ-ישראל בגשמיות, ישנה הטענה "לסטים אתם", כך יש גם טענה זו בנוגע לארץ-ישראל ברוחניות □ והמענה לזה הוא "כוח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים" – שדווקא בעניינים הגשמיים ישנו "כוח מעשיו" של הקב"ה □ צריך לברר תחילה את הגוף ואת הנפש הבהמית ועל-ידי זה כובשים גם את הגוי שבחוף □ משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

א. דובר לעיל! בנוגע לתורת הבעש"ט¹ להם נחלת גויים², שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לגבי התורה.

והנה, קושיה זו, מדוע הקדים הבעש"ט עולם לתורה – היא הקושיה שמקשה רש"י בפירושו על הפסוק הראשון "בראשית ברא גוי"³: "אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם⁴, שהיא מצווה ראשונה שנצטוו ישראל (רכיוון ש"תורה" היא מלשון הוראה⁵, היתה התורה צריכה להתחיל במצווה הראשונה שנצטוו ישראל מפי משה רבינו), ומה טעם פתח בבראשית?"⁶
 ומתרגם: "משום כוח מעשיו הגיד לעמו לתת

(1) שיחת שבת בראשית (התוועדות א') ס"ח ואילך (לעיל – בספר – ס"ע 107 ואילך).
 (2) ראה שיחה הנ"ל ס"ז (לעיל – בספר – עמי 106 ואילך). וש"נ.
 (3) ראה של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות בתחילתו (תב, ב).
 (4) כ"ק אדמו"ר אמר, שאלו שלא למדו עדיין פרשת בראשית עם פירוש רש"י, יכולים בינתיים לצאת ידי חובתם בלימוד פסוק זה, שהוא הכלל של כל הפרשה.
 (5) בא יב, ב.
 (6) ראה גו"א ריש פרשתנו – בשם הרד"ק (לתהילים יט, ח).
 (7) תהילים קיא, ו.

ארצות העולם הוא – שעל ארץ-ישראל נאמר⁸ "תמיד גו' עיני הוי' אלוךך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", דהיינו, לא רק ב"רשית השנה" ו"אחרית שנה", אלא גם בימים שבינתיים, במשך כל השנה. ודוגמתו הוא החילוק בין בני-ישראל לאומות העולם – שעל בני-ישראל נאמר⁹ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", דהיינו שבני-ישראל הם מכוון לשבתו יתברך, כשם שארץ-ישראל היא מקום ש"עיני הוי' אלוךך בה".

וכיוון שבני-ישראל הם בדוגמת ארץ-ישראל – ככוחם לעשות מכל העולם ארץ-ישראל¹⁰, דהיינו לעשות מכל הדברים הגשמיים שבסביבתם כלים לאלוקות, מכוון לשבתו יתברך, שזוהו עניין ארץ-ישראל ברוחניות. ועל-פי זה יובן מאמר רז"ל¹¹ "עתידה ארץ-ישראל שתתפשט בכל הארצות" – דלכאורה אינו מובן: הרי ידוע שכל העניינים דלעתיד באים על-ידי העבודה שבזמן הגלות, ואם-כן, מה היא העבודה שעל-ידיה עתידה ארץ-ישראל שתתפשט בכל הארצות? – והביאור בזה, שעבודתם של בני-ישראל בזמן הגלות היא לעשות מכל העולם ארץ-ישראל ברוחניות, ועל-ידי זה "עתידה ארץ-ישראל שתתפשט בכל הארצות" בגשמיות.

וכאמור, כשם שבנוגע לארץ-ישראל בגשמיות ישנה הטענה ד"לסטים אתם", והמענה הוא "כוח מעשיו הגיד לעמו גו'", שמטעם זה מתחילה התורה ב"בראשית ברא" (כנ"ל) – כך ישנם הטענה והמענה הנ"ל גם בנוגע לארץ-ישראל ברוחניות, וזהו הטעם לכך שהבעש"ט הקדים בתורתו את "ראשית בריאת העולם" ל"ראשית דהתורה", כדלקמן.

ג. וביאור העניין: כאשר תובעים מנשמה לעשות מהעולם ארץ-ישראל ברוחניות, לעסוק בדברים גשמיים ולעשות מהם כלים לאלוקות – טוענת הנשמה שאינה חפצה לעסוק בעניינים אלו, וחפצה ורצונה להישאר בדביקות לאלוקות. הנשמה טוענת: "פשטתי את כתנתי, איככה אלבשנה"¹² – בקושי רב עלה בידי להתפשט מהלבושים שאני מלובשת בהם ("קאם קאם האב איך זיך אויסגעטאן פון מיינע לבושים"), ואיך תובעים ממני לחזור וללבשם?!

"רחצתי את רגלי איככה אטנפם"¹³ – אפילו הרגליים, שבהם הולכים על הארץ, ולכן בוודאי שנדבק בהם כו', גם אותם רחצתי, ואיך תובעים ממני לשוב וללכת בהם על הארץ, לעסוק בגשמיות, "איככה אטנפם"?! הנח לי לרגע ("לאז מיר אפ א וויללע") – טוענת הנשמה – מספיק שתובעים ממני לעסוק בעניינים אלו יום שלם, לילה שלם, שנה שלימה; אך לכל הפחות הנח לי לרגע אחד... הנח לי להישאר רגע אחד בדביקות לאלוקות!...¹⁴

על כך עונים לנשמה: א! עצמות ומהות איך-סוף ברוך-הוא עומד ודופק¹⁵ בדלת, ואומר: א! – כאן, מאחורי הדלת, עומד ילד יהודי שאינו יודע דבר על יהדות; עליו ללכת בעצמך, לשחק עמו חצי שעה, לאחר-מכן ללכת לטייל עמו, לתת לו "סוכריות", עד שבסופו של דבר תוכל ללמוד עמו "קמץ אל"ף א!".

ומה שטוען אתה "איככה אלבשנה", "איככה אטנפם", וברצונך להישאר בדביקות לאלוקות – על זה ענה ירמיהו לברוך בן נריה¹⁶: "כה

8) עקב יא.יב.
9) יתרו יט.ו.
10) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ד פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעיהו רמז תקג.
11) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ד פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעיהו רמז תקג.
12) ראה ש"ש ה.ג.
13) כ"ק אדמו"ר בכה מאד כשדיבר בעניין זה (המ"ל).
14) ראה ש"ש ש.ב.
15) ראה יל"ש בא רמז קפז. ישעיהו רמז שטכ.

הלכות ומנהגי חב"ד

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

יום שישי

כ"ח בתשרי

שבת-קודש פרשת בראשית

כ"ט בתשרי – מברכים החודש

וערב ראש-חודש מרחשוון

קידוש: למנהגנו, נזהרים גם בארץ-הקודש שלא לקדש לביל שבת ב"שעה השביעית".

ידוע פתגם רבותינו נשיאינו: "אזוי ווי מען שטעלט זיך שבת בראשית, אזוי גייט א גאנץ יאר" [= כדרך שמתייצבים בשבת בראשית, כך נמשכת כל השנה].

השכם בבוקר יתקבצו אנ"ש לבית-הכנסת לאמירת כל התהילים בציבור¹. אחרי אמירת כל התהילים, יאמר מי שאין לו הורים קדיש יתום. ואם יש חיוב – יארציט או אבל –

היום יש להוסיף בנתינת צדקה, יותר מהרגיל בכל ערב-שבת קודש².

שניים מקרא ואחד תרגום: נשיאי חב"ד נהגו לקרוא פרשה אחת או שתיים (ראשון, שני) ביום חמישי בלילה אור ליום שישי. ביום שישי אחר חצות היו מתחילים שוב מהתחלה, ו'מעבירים' את כל הסדרה עם ההפטרה. בשבת בבוקר לפני התפילה, היו 'מעבירים' שוב מ'שביעי'³. נזהרים (על-כל-פנים לכתחילה) שלא להפסיק באמצע קריאת שמו"ת⁴.

1) בנוסף על כל עשי"ק, שנותנים בו 'משנה' סכום כפול, גם בעד יום השבת (ראה הנלקט בשערי צדקה: סי' סא), הפעם יש להוסיף במיוחד, משום ש"בערב-ראש-חודש מוסיפים בנתינת צדקה" (התועודות: תשמ"ו ח"ג סי' 593).

2) ידני ומנהגי ר"ח – תב"ד סי' עז, הביא מהאחרונים מנהג ישראל להרבות בנתינת צדקה בראש-חודש עצמו, אך לע"ע לא מצאתיו מובא בשיחות וכתבי הרבי, גם לא בשערי צדקה.

3) ובאג"ק סוף כרך ח"י הביא הרבי שזו ההכרעה "בנוגע לפועל" בין הדעות השונות אודות הזמן המועדף לקריאת שמו"ת שהובאו בשו"ע אדמוה"ז סי' רפה ס"ו, עיי"ש.

4) שו"ע אדמוה"ז סי' רפה ס"ו. התקשרות: גיליון תסז עמ' 20.

5) דהיינו בארה"ק מהשעה 17:40 עד השעה 18:40 (בשעון החורף). ראה שו"ע אדמוה"ז סי' רעא ס"ג. 'קיצור הלכות' שם ס"ו ובהערות. שערי הלי ומנהג או"ח ח"א סי' קמא. 'התקשרות: גיליון שעת עמ' 16.

6) ליקוטי-שיחות, כרך כ, עמ' 556, ושי"ו. וביאוצר מנהגי חב"ד ר"ע תי' מוכיח מליקוטי-שיחות, כרך י, עמ' 190, שגם מוצאי-שבת בכלל זה. (ועד בקשר לשבת בראשית: שה"ש

תש"ד עמ' 44. התועודות: תשנ"ב ח"א עמ' 188).
6) אמירת תהילים אינה דוחה תפילה בציבור (קובץ רו"ש עמ' 30), והמאחר – ישלמנה בהקדם (בקובץ 'היכל מנחם' ח"ג עמ' רסו: אחר מנחה, ואם לאו – ביום א'. וראה איגרות-קודש אדמו"ר מהור"י"צ, כרך ג, עמ' תקעח. מאידך, היו מענות שונים ביחודות, לאלה שאינם מספיקים לסיים את כל התהילים בשבת מברכים: בסי' דעם רבינו קינדערי עמ' תלד, וכן בסי' ידני ומנהגי ראש-חודש – חב"ד עמ' ז ה'ערה 26 בדי"ה ושמותי, וצריך ביאור. ואולי אלו הוראות פרטיות במצב מיוחד).
7) "כך היתה התקנה, ולא כשפיץ תב"ד' חושבים שמכיוון שהם עוסקים בחסידות – אינם צריכים לבוא לאמירת תהילים, כי בזמן שהוא עוסק בלימוד החסידות או שהוא "מייחד ייחודים" או שהוא בעצמו אינו יודע מה הוא עושה, ממילא אומר הוא תהילים בפני-עצמו 'מורם מס'"; לא כך היתה התקנה, אלא צריך לומר תהילים בציבור דווקא, יחד עם כל ישראל. שבהמשך לזה היא גם התקנה השניה – התועדות שלאחר התפילה, שענין ההתועדות הרי הוא מיוסד על אהבת ישראל... שבזמן ההתועדות אומרים 'לחיים ומברכים איש את רעהו...' (משיחת שבת בראשית

ממעייני החסידות

וזהו אפוא הכוונה והתכלית של בריאת העולם כולו.

(משיחת כ"ק אדמו"ר, פרשת בראשית תשט"ז. תורת מנחם תשט"ז חלק ראשון (טו) עמ' 189)

ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (ב,ב)

כזה שהוא מכה בקורנס על גבי הסדן - הגביהה מבעוד יום והודידה משתחשך (ב"ר פ"ט)

יש לשאול, לשם מה סיים הקב"ה את מלאכת הבריאה באופן כזה, שהמלאכה תיכנס לתוך יום השבת, ובלשון רש"י כאן – "נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כילה בו ביום".

יש לומר, שבזה הורה לנו הקב"ה עד כמה צריכים לייקר כל רגע וכל פעולה, שכן פעולה זו של הורדת הקורנס השלימה את כל מלאכת הבריאה, ומיד באה מנוחת יום השבת. ללמדנו, שגם כשמדובר בפעולה טובה אחת ויחידה, ולו תהיה פעולה קטנה, "כחוט השערה" בלבד, הרי פעולה זו היא ה"מכה בפטיש", שעל-ידיה נשלמת כל עבודת זמן הגלות ונכנסים מיד ליום שכולו שבת ומנוחה.

ופסק'דין מפורש הוא ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד): "עשה מצווה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

(ספר-השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 147)

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (ב,ד)

אל תקרי בהבראם. אלא באברהם. (זח"א פו)

הרב המגיד ממעזריטש מפרש:

אברהם מסמל חסד ואהבה, ככתוב "חסד לאברהם", (מיכה ז), "אברהם אוהבי" (ישעיה מא). כשם שיש אברהם התחתון, שחי בעולם הזה, כך יש אברהם העליון – מידת החסד והאהבה שלמעלה, שנקראת "אברהם" (היינו צירוף אותיות אברהם).

זהו "בהבראם – באברהם": בריאת העולם היתה על-ידי "אברהם" העליון, היינו מידת החסד, ככתוב (תהילים פט) "עולם חסד יבנה".

(אור-תורה, פרשת חיי-שרה דף י, עמ' ב)

מבל עין הגן אכל תאכל: ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (ב,טז-יז)

עץ – רומז לעצות והדרכות בעבודת ה'.

גן – רומז לתורה, כמובא בתיקוני זהר שגן רומז לנ"ג פרשיות התורה.

"מבל עין הגן אכל תאכל" – כשאתה משמיע דברי תורה ברבים, עליך לראות שבדברי תורה הללו תהא הוראה בעבודת ה'.

"ומעץ הדעת טוב ורע" – אם מישוהו אומר דבר-תורה שיש בו רק שכל ודעת ללא הוראה ממנה בעבודת ה' –

"לא תאכל ממנו"...

(כתר-שם-טוב, סימן שיט, דף מב)

דבר מלכות

אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס גו', ואתה תבקש לך גדולות¹⁵ – בית-המקדש חרב ובני-ישראל נמצאים בגלות, ובשעת מעשה חושב אתה על רוח-הקודש ונבואה?!... ותחתית העניין "אור עליון פשוט ממלא כל המציאות"²¹ – כולם אינם אלא מוציאים את הרוח, שבו היא דירתו של הקב"ה, וכשם שבדירה נמצא עצם האדם, הן כשהוא לבוש והן כשהוא ערום, הן כשטוב לו והן

הנשמה טוענת: "פשטתי את כתנתי, איכמה אלבשנה"

– בקושי רב עלה בידי להתפשט מהלבושים שאני

מלובשת בהם, ואיך תובעים ממני לחזור וללבושם!?

ד. אך הנשמה מוסיפה לטעון: עניין הגשמיות – אינו שייך כלל לבני-ישראל, וכפי שמצינו בעניין "ויתן לך האלוקים גו"¹⁶, שבנוגע ליעקב הפירוש הוא "נטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה כו"¹⁷, ובנוגע לעשו הכוונה היא בגשמיות כפשוטו¹⁸, והיינו, לפי שיעקב ועשו חלקו ביניהם את שני העולמות, "נטל עשו חלקו העולם-הזה ויעקב נטל חלקו העולם-הבא"¹⁹.

וזהו טענתו: כיוון שגשמיות אינה שייכת אליו כלל, אם-כן, מדוע נותנים לו עשירות ("וואס שפארט מען אים עשירות")? – כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: כוונתי

שהנשמה טוענת כך... – רצונו שלא להתעסק כלל בגשמיות, אלא להישאר בתנועה של דביקות לאלוקות!

והמענה לזה – שגם גשמיות שייכת לבני-ישראל, ואדרבה – העצמות הוא דווקא בגשמיות, שהרי "נתאוהה הקב"ה להיות לו

יתברך דירה בתחתונים"²⁰, בתחתונים דווקא! כל סדר ההשתלשלות וכל העניינים שבו, עד

רמז קיא.

(20) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. במדבר

פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(21) ע"ח בתחילתו (שער א, ענף ב).

(22) ראה הנסמך בסה"מ מלוקט ח"ב עמ' רמא

(15) ירמיהו מה, ד-ה.

(16) תולדות כז, כח.

(17) ב"ר פס"ו, ג.

(18) ראה זח"א קמג, ב.

(19) תנא דבי אליהו זוטא פ"ט. יל"ש תולדות

מעשיו של הקב"ה, כיוון שכוח ההתהוות הוא מהעצמות דווקא²³, ועניין זה "הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים" – כדי שבני-ישראל ("עמו") יעשו מה"נחלת גויים" כ"אם לא־אֱלוֹקוֹת.

ו. וכשם שהנפש האלוקית טוענת "לסטים אתם", שעניין הגשמיות גזול הוא מאומות העולם, כך טוענת גם הנפש הבהמית אותה טענה – כמרומז בפירושו רש"י "שאם יאמרו אומות העולם (דהיינו "הגוי אשר בקרבך"²⁴) לסטים אתם":

די לה לנפש האלוקית – טוען ה"גוי אשר בקרבך" – בזמן התורה והתפילה, אבל מדוע מתערבת היא בעניינים הגשמיים? עניינים אלו – טוען ה"גוי" שייכים אֵלָיו, ובמילא, "לסטים אתם"!

והמענה לזה הוא – "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ":

כיוון ש"כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה" – הרי גם את העניינים הגשמיים יש לנצל לקדושה, ולעשות מהם כלים לאלוקות, מכון לשבתו יתברך.

ז. וזהו הביאור במענה רש"י על הקושיה "לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצווה ראשונה... ומה טעם פתח בבראשית":

כדי שיוכל להיות "החודש הזה לכם", מצווה ראשונה, וכללות עניין קיום המצוות, שעניינם הוא לעסוק בדברים גשמיים כדי לעשות מהם כלים לאלוקות – דרושה ההקדמה ד"בראשית ברא גו".

והיינו, לפי שבנוגע להתעסקות בדברים

הערה 32.
23) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, רע"ב).
24) ראה שבת קה.ב. תו"א פרשתנו ב.ב. לקו"ת תבוא מב.ב. דרושי שמע"צ צ.ד. קובץ מכתבים לתהלים
25) ראה גם תורת-מנחם – התוועדות ח"ז עמ' 277.

בראשית

ויכל אלוקים ביום השביעי (ב.ב.)

בכל ששת ימי בראשית נזכר שם אלוקים בלבד, שהוא מרת הדין והצמצום. אך ביום השבת, שאז ישנה התגלות מידת הרחמים והחסדים של שם הוי', נאמר "ויכל אלוקים", כלומר: כלתה בחינת ומדרגת הצמצום דשם אלוקים ונתגלה החסד רשם הוי'.

(ליקוטי-תורה, שיר-השירים ד"ה "באתי לגני", דף לב עמ' א)

ויכל אלוקים ביום השביעי (ב.ב.)

ויכל אלוקים ביום השביעי: רבי שמעון אומר בשר ודם, שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש; אבל הקב"ה, שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה בו ביום (רש"י)

מהו הכפל "עתיו" ו"רגעיו"? ומה משמעות כל אחד מהם? – ידיעת זמן מסויים כגון ידיעת שעת כניסת השבת יכולה להיות בשני אופנים:

א) על-ידי ספירת הימים, השעות והרגעים שעברו מהשבת שעברה עד עתה, וכשעוברים חמישה ימים וכך וכך שעות ורגעים של יום השישי, יודעים שעכשיו מתחיל יום השבת.

ב) על-ידי ש"מרגישים" את השבת עצמה, כשהיא מגיעה. יהודי המרגיש את קדושת השבת, יודע, למשל, מתי השבת נכנסת (וכמסופר על הרה"ק ר' ישראל מרוזין, שנהג לעשן מקטרת בערב שבת, וכשהרגיש את זמן כניסת השבת, זרק את המקטרת מידו ופניו נשתנו).
זו משמעות שני הלשונות שברש"י, "עתיו" ו"רגעיו":

עתיו – מכוון לידיעה שמרגיש את הזמן מחמת עצמו, דהיינו שיודע כי נכנסת השבת מחמת הרגשת קדושת השבת. [כי "עת" פירושו זמן לעניין מסויים, כמו "עת ללדת גו' עת לשחק גו'" (קוהלת ג.)].

רגעיו – מכוון לידיעה שיודע על בוא הרבר מחמת ספירת הזמן שעבר עד עתה, דהיינו שיודע על כניסת השבת מספירת הימים, השעות והרגעים משבת שעברה.

(ליקוטי-שיחות, כרך ה, עמ' 25)

אשר ברא אלוקים לעשות (ב.ג.)

"אשר ברא אלוקים ועשה" אין כתיב כאן, אלא "אשר ברא אלוקים לעשות", לומר שהכול צריך תיקון (רש"י ל"ב"ד פי"א)

אדם עלול לחשוב: כיצד דורשים ממנו לתקן ולהעלות את ענייני העולם על-ידי עבודתו, והרי הקב"ה ברא את העולם כפי שהוא, וכיצד יבוא הוא וישנה את מה שהקב"ה קבע בעולמו?! התשובה על כך היא – "אשר ברא אלוקים לעשות, לתקן". תכלית הכוונה של בריאת העולמות היא – לתקן: הקב"ה נותן כוח ויכולת לכל אחד מישראל שעל-ידי עבודתו יתקן את החסר בעולם ויביאו לידי שלימות!

עניית 'ברכו' שלא במקומו

אחר שענה 'ברכו', אסור להפסיק בינו לבין 'יוצר אור'. והטעם, כי "אחרי שאמר החזן קדיש וברכו, כאילו התחיל ב'יוצר אור'".²

ואיסור זה הוא גם בערבית, כלשון המשנה-ברורה: "צריך ליזהר מאד שלא לספר אחר ברכו דערבית, אפילו קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה, אם דעתו להתפלל אז מעריב עם הציבור". והנה על הרין בשחרית, כתב המשנה-ברורה: "וכל זה כשכבר גמר 'שתבח' ועומד להתחיל ברכת 'יוצר אור', אבל אם הוא עוסק עדיין בפסוקי דזמרה, וכל-שכן אם בא עתה להתפלל ורוצה להתפלל כסדר ולא לדלג הפסוקי-דזמרה ולפתוח מברכת 'יוצר', ושמע קדיש וברכו – אין דינו בזה כאמצע הפרק, ולכולי עלמא יכול להניח טלית ותפילין ולברך עליהן".

ובספר הליכות-שלמה³ כתב שאם עומד בפסוקי-דזמרה כשהש"ץ אומר ברכו, ידקדק לכוון בפירוש שאינו עונה עכשיו לברכו של 'יוצר אור' [כדי לומר 'יוצר', אלא כענייה בעלמא], כי אם כוונתו לומר ברכו כסדר התפילה, חייב להמשיך בברכת 'יוצר והפסיד את סיום פסוקי-דזמרה וברכת 'שתבח', "ואמר כמה פעמים שנכון לפרסם זאת לרבים, כיוון שאין העולם מדקדקין בכך". ואם כך במנהג העולם, שכיוון שנהגו להקל בזה, מסתבר שהוא כאילו התנו זאת מראש (וכדמשמע בדברי המשנה-ברורה בשני המקומות הנ"ל להיפך מדברי המנחת שלמה, שצריך שתהא דעתו להתפלל עם הציבור כדי לאסור הפסק אז, אבל בסתם – שרי), כל-שכן למנהגנו, שאין מדלגים מאומה בתפילה, שלא רק מי שטרם סיים פסד"ז, אלא אף מי שלא אמר עדיין "שירי המעלות ממעמקים" בעשרת-ימי תשובה, או "והוא רחום" ושאר הפסוקים הנאמרים לפני ערבית, ממשיך בתפילתו כדרכו ללא חשש.

ויש לעיין בעניין 'ולומר' (סיום קטע הזוהר 'כגוונא') שמוסיפים ביחיד בליל שבת-קודש במקום 'ברכו', כדברי אדמו"ר זקוק: "ביחיד יאמר גם-כן סיום המאמר אחר 'בנהירו דאנפין': 'ולומר...'. ובאיגרות-קודש⁴ כתב הרבי בנדון: "מנהגינו לומר ברכו לפני ערבית של שבת-קודש". ובמילא אומרים 'ולומר כו' אם מתפללים ביחידות. ואין נוגע אם שמעו ברכו מקודם.

וראה זוהר ח"ב קלה, 'ולומר ברכו כו' בגין צמיפתח לגבה בברכה כו', עכ"ל⁵. והנה המתפלל בציבור שלא שמע 'ברכו' כלל – צריך לומר 'ולומר'. ולכאורה, גם אם איחר את אמירת 'ברכו' במקומה, ששמעה בעודו באמצע קבלת שבת, ועל-כל-פנים – באמצע 'כגוונא', גם אז צריך לומר זאת, שעדיין אין זה נחשב "למיפתח לגבה בברכה".

* הנחש נדון גם בקובץ 'הערות וביאורים' נ"י, פי' בהעלותך תשס"ו עמ' 67, עיי"ש. תודה להרה"ג הרה"ח ר' אשר-לעמיל ש"י הכהן, רב קהילת חב"ד בביתר-עלית, שעוררני על רוב האמור כאן.
 (1) שו"ע סו"ס נז. רמ"א סו"ס נד. שו"ע אדמוה"ז שם סו"ס ג' וס"י נז ס"ה.
 (2) ב"י סו"ס נז בשם המנהיג (דיני תפלה ס"י כו).
 (3) ס"י רלו סוף ס"ק א. הובא בקצות השולחן ס"י כו ר"ס ה.
 בפסקי-תשובות (ס"י רלו אות ב) הביא מהרבה פוסקים שאם כבר ענה ברכו – צריך לדלג את פסוקי ההקדמה, וישלמים אחר תפילתו. ובהערה 6 שם מבאר שזה חמור מפסד"ז וישתבח, שהם כדבר בפ"ע שאינו קשור לברכות ק"ש. וממשיך שם שלפ"י בליל ש"ק אין מניעה לומר פסוקי לכו נרננה, פיוט לכה דודי, מזמור שיר וכוונא, אם לא הספיק לאומרם עד שהגיע הש"ץ לברכו, כיוון שהוא סדר קבלת שבת שאינו קשור לתפילת ערבית.
 (4) ס"ק יד.
 (5) ולהעיר, שהמחבר (בסי' נב ס"א), וש"ע אדה"י שם ס"א – ע"פ תר"י, הרא"ש והטור) כתב שאם אין שהות לומר פסד"ז

הכתר היא העלם, וראשית ספירת החכמה היא גילוי:²⁶

העולם – שורשו בכתר, שהוא צמנ"ח מחכמה (שהיא מקור התורה); אלא שבעולם עניין זה (ספירת הכתר) הוא בהעלם, מה- שאין-כן בתורה – ספירת החכמה היא בגילוי, ולכן גם הגילוי דספירת הכתר בעולם – הוא על-ידי התורה דווקא.

ועל-פי זה יובן גם-כן המשך דברי הבעש"ט שם – "ראשית חכמה יראת הוי"ו"²⁶ (שלכאורה פסוק זה אינו קשור להמבואר לפני זה או לאחרי זה):

בכדי שהתורה (שעניינה חכמה) תגלה את עניינה הפנימי של העולם – הרי זה על-ידי עניין היראה דווקא, "ראשית חכמה יראת הוי"ו".

(26) תהילים קיא,י.
 (27) שם לד,טו.
 (28) דאה כתר-שם-טוב (הוצאת תשנ"ט)
 (29) משנה סוף עוקצין.

כהוספות ס"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ה מנחם-אב).
 (29) משנה סוף עוקצין.

מינוי ל"התקשרות"

ניתן לקבל את גיליון "התקשרות" ישירות הביתה באמצעות הדואר.

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים).
 מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים).

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:
"התקשרות", מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר חב"ד 72915

מכריזים "יהי אור" ואזי – "ויהי אור"!

הייתכן שמדברים על 'קליפות' ועל מלך המשיח בהמשך אחד?

בהתחלת הפרשה נאמר: "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום ורוח אלוקים מרחפת על פני המים".

והנה אודות ד' הלשונות תוהו, בוהו, חושך ותהום – איתא בספרים שהם כנגד ד' קליפות: ג' קליפות הטמאות לגמרי, וקליפת נוגה. ולעומת זאת – על "רוח אלוקים מרחפת על-פני המים" אמרו חז"ל "זה רוחו של מלך המשיח", שזהו גילוי נעלה ביותר, גילוי העצמות.

ולכאורה תמוה ביותר: הייתכן כשאשר מדברים אודות קליפות – מזכירים בהמשך אחד אודות "רוחו של מלך המשיח"?

וההסברה בזה – שכוונת הפסוק להדגיש שמבלי הבט על גודל החושך מצד הקליפות בכלל, ובפרט מצד ג' קליפות הטמאות לגמרי, צריך לידע שישנו כבר "רוחו של מלך המשיח" (ועל-דרך שמצינו במדרשי חז"ל בנוגע לחורבן בית-המקדש, שתיכף ומיד נולד מושיען של ישראל) אלא שצריכים רק לגלות זאת.

וגם עניין זה מודגש בהמשך הכתובים: "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור", ש"אור" מורה על עניין הגילוי, ובוהו גופא – גילוי האור שנברא ביום הראשון שגנוזו הקב"ה לעתיד-לבוא, שזהו תוכן הגילוי ד"רוחו של מלך המשיח".

וגילוי זה נעשה על-ידי התורה – כמובן מדברי המדרש "יהי אור זה אברהם", שבו מתחילים "שני אלפים תורה", ועל-ידו (היינו, על-ידי עניינו של אברהם, תורה) נעשה הגילוי ד"רוחו של מלך המשיח".

וההוראה מזה בעבודת האדם:

יש כאלה שמתיראים מפני גודל החושך, וטוענים שבמצב של התגברות החושך אי-אפשר להתחיל עם אור גדול, אלא עם אור מצומצם לפי ערך הזמן והמקום בו.

ועל זה באה ההוראה מהתחלת הקריאה דפרשת בראשית – שלמרות שנמצאים בהתחלת העבודה (זה עתה הסתיים חודש תשרי ומתחילה העבודה דכל השנה), ולא עוד אלא ששורר תוהו ובוהו וחושך ותהום, מכלי-מקום, מתחילים מיד עם "רוחו של מלך המשיח" – אור הכי נעלה, פנימיות השכינה שלמעלה ובהברלה מעולמות, שאין העולמות יכולים לקבלו אפילו לא באופן מקיף – שדוגמתה בנפש האדם היא פנימיות הלב.

ומיד ממשיכים עם ההכרזה "יהי אור", היינו, שמבלי להתחשב במעמד ומצב העולם, אם הוא שיך לכך אם לאו, מכריזים "יהי אור זה אברהם", שמתחילים להאיר את העולם באור אלוקי, כמו אברהם שפירסם אלקותו יתברך בעולם גם לערבים, מבלי להתחשב אם הם ראוים לכך אם לאו. ואז – "ויהי אור", שנעשה כן בפועל, "עם ווערט טאקע בפועל ליכטיק", ועד לגילוי אור גדול ביותר – אור שהיה מאיר ביום הראשון.

(שי"ק פרשת בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשוון ה'תשי"ג. תורת מנחם כרך ז עמ' 133-131 – בלתי מוגה)

משתקפת בטיפת מים

ב"משל הידוע בספרי מוסר אודות השמש שמשתקפת כולה בטיפת מים כשם שמשתקפת בים הגדול", השתמש הרבי בהזדמנות מסוימת בשנת תשמ"ה (תורת-מנחם – התוועדות' תשמ"ה, כרך ד, עמ' 2058):

נשמנו של כל אחד ואחת מישראל היא "חלק אלוקה ממעל" שקדמה לעולם.

ועניין זה הוא באופן של "ממש", מלשון מישוש, כלומר, עניין זה הוא בגילוי כל-כך עד שניתן להרגיש זאת בחוש המימוש גם בשאר איברי בגוף שגם בהם נרגש חוש המישוש (למרות שאין זה בתוקף כל-כך כבאצבעות היד). וכל זה בתנאי שהוא מפנה כוחותיו אל הנשמה! והטוענים שאינם מרגישים את הנשמה, ומכל-שכן שאינם יכולים לממשה – הרי זה מפני שהם פונים לדברים אחרים! כאשר פונה ליעל הזהב" (כאשר מכניס ידו ל"כיס" וממשש את ה"כסף"...). אין כל פלא בכך שאינו מרגיש וממשש את הנשמה!

וגם עניין זה נראה בשמש: כדי שהשמש תשתקף בטיפת המים שבכוס, צריכים לנוון את הכוסית עם טיפת המים כנגד השמש!

בלשון בני-אדם

באחת ה"יחידויות" שזכה להן הרה"ת ר' ראובן (ז"ל) דונין (הדבר היה עוד בימי בחרותו – 'מקדש מלך', כרך ב, עמ' 419-418) שאל את הרבי ברבר האמור בחז"ל "נקדימון בן גוריון שנקצרה חמה בעבורו", ואילו בכמה מקומות מוסבר שעניין יום ולילה נמצאים ב- בזמן על אותו כדור, ולפי זה טעון ביאור מה שאומרים "בוקע חלוני רקיע"?

הרבי השיב בהרחבה, ורק חלק מהמענה נרשם על-ידי השואל:

בשמש יש תמיד אור, אך דיברה תורה בלשון בני אדם, וכפי שאדם עומד על הארץ, אכן "בוקע חלוני רקיע".

המשך מעמ' 14

ולא הכריע בזה.

6) פ"ו, בדבר הלכה אות כ ובהערה.

7) להעיר שבסי' אש"ישראל על הלי תפילה (פטי"ז סלי"ה) מביא זאת – בשם הימנחת שלמה' בעי"פ – רק אם אכן החל בפועל לומר ברכת יוצר אור.

8) נדפס ביפסקי הסיפורי' שבסוף שו"ע אדמו"ר הזקן ח"ב, במהדורה הישנה עמ' 830, ובחדשה ריש עמ' תתקד.

9) ח"ג עמ' שז.

10) לכאורה, הרי זהו ז"ן (ברמב"ם הלי תפילה פ"ט ה"ט ובטור סי' רלו), שצ"ל ברכו בכל יום לפני תפילת ערבית. ואולי הכוונה שבלי ש"ק אין אומרים מאומה לפני 'ברכו', ע"פ הוזהר, כדי לפתוח בברכה, כדלהלן בהערה הבאה (וראה בסידור צלותא דאברהם – ש"ק ח"ב עמ' קלו ואילך, סיכום דעות הראשונים ומנהיגים בזה). ולכן כשאין אומרים 'ברכו', צריך לפתוח בברכה כע"פ בביאור העניין ד'ברכו' שבזוהר.

ובפרט ע"פ משי"כ בשם הארז"ל (אור החמה לזוהר שם, שער הכוונות בעניין ערבית ליל שבת סד,ח) "שבקבלת שבת זוכה לנפש יתירה, וכשאומר 'ברכו' זוכה לרוח יתירה, וכשאומר ופרוס עלינו זוכה לנשמה יתירה". וחשיבות העניין, היא גם הסיבה לכך שלמנהגו אומרים ברכו (רק) בש"ק בסוף תפילת ערבית, כמבואר בשער הכוונות (עניין ערבית ליל שבת) ש"אם שכחת לקבל תוסי חלק הרוח בקדושת שבת בברכו הראשון, או אם לא שמעת אותו, תכוין עתה בזה הברכו האחרון לקבל ביחד תוסי הרוח ותוסי הנשמה, לפי שאם לא קיבלת תוסי הרוח בברכו הראשון אי אפשר שתקבל תוסי הנשמה ביופרוש סוכת שלום", ולכן עתה תכוין לקבל שניהם ביחד תוסי הרוח והנשמה".

11) הכוונה שאין פותחין (וכלשון זוהר שם, אסור לפתוח) ב"יהוה רחום" כבחול, שהיום גורם שכולה ברכה והברכה מזומנת מייד (שו"ע זוהר סי' רסז באבן-יקרה ש"ק קעו בשם הרמ"ק). ואולי זה הטעם לאמירת 'כיוונאי' שבו נתפרש עניין זה (בשער-הכולל פי"ז ס"י משמע כאילו בוהר נאמר שצ"ל זאת קודם ברכו, וכן נעתיק בסידור צלותא-דאברהם שם עמ' קמ, אבל כבר העיר בסידור רבינו הזקן עם הערות וציונים' עמ' רנו, שלא מצא זאת בוהר, ואף אין משמעות כזאת בלשון רבינו. ושם מביא, שמנהג זה מופיע לראשונה בסידור הארז"ל של ר' אשר ושל הר"י קאפיל).

לעולם עומדת והשמש טובב סביבה), כי אם הצהרה ומסקנא שמשפר הקושיות על שיטה זו גדול יותר מאשר על השיטה שעל שם קופרניק אבל גם על שיטת קופרניק הקשו כמה "קושיות" ואי הבנות, ואין כאן מקומו להאריך.

בנוי על עזר ה' והאמונה בה'

בספר 'מה רבו מעשיך ה' (עמ' 324 ואילך) פורסמו קטעים משיחת הרבי (בי"א בניסן תשמ"א) שנאמרה בקשר ל'ברכת החמה' ובה קרא הרבי לנצל את כוח אנרגיית השמש. וכה אמר:

עד שיתחוו את כל מקורות האנרגיה שבמדינה זו, ולכל לראש – ימצאו את הדרך לבטל את כוחם של המתנגדים לכך במדינה זו, שמסיבות שונות ומשונות מונעים את פיתוח אוצרות האנרגיה שבאדמת הארץ, נפט, פחם וכדומה, מצד סיבות ידועות ומפורסמות [=רשמית: בעיות איכות הסביבה]. וגם לאחר שיבטלו זאת, ויפסיקו להתחשב בהם, הרי יצטרך לעבור זמן ארוך עד שיוכלו לפתח בפועל את מקורות האנרגיה, עד שתבטל ההכנעה והבקשות ממדינות אחרות שיואלו לספק נפט לארה"ב.

לכן מזכירה 'ברכת החמה' שוב בהדגשה, שישנה דרך ברורה וסלולה לפתור זאת:

יש נושא שכבר החלו בפיתוחו לפני שנים, אנרגיה גרעינית, אלא שנושא זה כרוך בכמה סכנות שאין כאן המקום להאריך בהן, וכן בכמה עיכובים נוספים, החל מהעיכוב הנובע מאותם גורמים שיש להם רווח פרטי מכך שהם מונעים את המדינה מלהיות עצמאית בכל העניינים, החל מהעניין העיקרי וההכרחי של האנרגיה, שבו תלויה הפעלת המפעלים ובתי-המלאכה שבמדינה זו עצמה.

אולם ישנו הפתרון של "חמה בתקופתה":

כבר החלו בכמה מדינות, גם במדינה זו, להשקיע – באופן קטן שבקטנים ובייעור אנפין" לגמרי – בפיתוח וניצול אנרגיית השמש ש"אין נסתר מחמתו", להפוך את חום השמש לכוח מניע שיוכל להפעיל בתי חרושת וכיצא בה.

חום השמש נמצא בשפע רב ביותר בדרום המדינה, ובסך-הכול זהו הדבר הקל ביותר להוביל

את אנרגיית השמש לכל קצווי המדינה. נושא זה דורש זמן קצר ביותר, יחסית לזמן הדרוש לפיתוח מקורות אנרגיה אחרים הדרושים לחימום וכו'.

כדי שיקלו להצליח בזה, הרי זה כאשר יהיה הדבר בנוי על עזר ה' והאמונה בה', ואז לא יתחשבו בעלילות שבאים מבני-אדם שאולי יש להם רווחים אישיים ממניעת הפיתוח, ובמשך זמן קצר יחסית ישחרר הדבר את כל המדינה מלהיות משועבדת לאותן מדינות-זוטא שיש נפט באדמתן, אשר מאיזו סיבה שתהיה הפיקו זאת אנשי ארה"ב עצמם, והוציאו זאת שם "מן הכוח אל הפועל" כדי לספק נפט לכל העולם כולו.

לנצל את הכוחות שה' נותן

ועוד אמר הרבי בדברו על ניצול אנרגיית השמש (שם, עמ' 328):

כאמור, זאת טובת המדינה – ארה"ב עצמה. אין זו בקשת טובה וחסד עבור אחרים, או עבור 'חולה' כלשהו, אלא זו טובת המדינה שתשתחרר מהשיעבוד למדינות הנפט, שיעבוד שהוא לגמרי בלתי מוצדק, הנובע רק מהעדר הכרת תודה [מצד אותן מדינות], לא מבנינים ולא רוצים להודות לה, שהעניק למדינה מקורות מרץ ואנרגיה (ככל הלשוונות שהדבר נקרא בהן), החל מכוח השמש, וכפי שאמרנו כעת בברכת החמה "ואין נסתר מחמתו", שאין אפילו פינה אחת ויחידה בעולם הנסתרת מחומה של השמש.

אלא שבה יש דרוגות שונות, וישנם מקומות שבהם, נוסף על כך שיש במקום די לשימוש מקומי, ניתן להפיק מהם אנרגיה לטחם שבסביבה, ועד שניתן להוביל זאת לכל המדינה כולה, ועד שניתן להוציא זאת "מן הכוח אל הפועל" באופן שיהיה די והותר, כדי להשפיע גם למדינות אחרות.

וכאשר תגיע החירות משיעבוד זה, יפעלו בתוקף גדול ביותר, וכלל אין צורך ב"תוקף", אלא עצם המציאות שהדבר ייוודע ברבים יבטל את הלחץ, כיון ששוב אין במה לאיים, ויראו שאין מתחשבים באותם גורמים שרצו למנוע זאת.

ועושים זאת מצד ציווי ה' – לנצל במילואם את כל הכוחות שה' נותן בכלל ועל-אחת-כמה-וכמה את הכוחות שה' נותן למדינה, למלכות-של-חסד.

"את המאור הגדול לממשלת היום"

ההוראות בעבודת ה' שאפשר ללמוד מההבדלים שבין השמש לירח □
 "כדי שהשמש תשתקף בטיפת המים שבכוס, צריכים לכוון את הכוסית עם טיפת המים כנגד השמש" □ הרבי קורא לארה"ב לנצל את אנרגיית השמש ולבטל את התלות במדינות הנפט הערביות * "אין נסתר מחמתו"

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

שכן הוא ברוחניות שדברים הגשמיים משתלשלים מהם ולכן מבואר בחסידות אשר עבודת ה' בימי הקיץ קלה יותר מאשר בימות החורף.

הנה יהיה להם א געזונטער פרייליכער זומער [ק"ק בריא ושמח] בגשמיות וברוחניות גם יחד...

וכך ביאר הרבי במאמרו ד"ה "להבין עניין שמחת-תורה" תשמ"ב ('תורת-מנחם – ספר המאמרים מלוקט, חלק א, עמ' שעו):

דבקין השמש הוא בתוקפו, והוא מפני שכן הוא גם ברוחניות העניינים, שבחינת שמש הוי' מאיר אז בגילוי. דהגם שגם אז יש המגן ונרתק דשם אלוקים, מכל-מקום אינו מעלים ומסתיר כל-כך, ולכן ההליכה בדרך התורה ומצוות אז היא בנקל יותר...

"מה שפורסם פחות"...

במכתב-כללי מראש-חודש ניסן תשמ"ט (ליקוטי-שיחות, כרך לב, עמ' 218 ואילך) עומד הרבי על ההבדלים בין השמש לירח ומפיק מהם הוראות בעבודת האדם:

מה שפורסם פחות הוא העובדה, שבעניין זה של שנה מעוברת ישנה נקודה פנימית – החיבור של השמש והירח, שכל אחד מהם שונה מחבירו: השמש

בהתוועדות שבת-קודש פרשת נשא תשמ"ה ('תורת-מנחם – התוועדות' תשמ"ה, כרך ד, עמ' 2271) אמר הרבי:

המביט בשמש, שאף שאינו יכול להביט בשמש עצמה מפני עוצם בהירותה, ועד שראייה כזו עלולה להזיק למאור עיניו, ולכן מביט דרך זכוכית כהה (על-דרך ובדוגמת אספקריה שאינה מאירה) – הרי גם אז יודע בדיוק את צורתה של השמש.

תוכן העניין והלקח ממנו: מהעניינים שבעולם-הזה למטה, יכולים לדעת את העניינים דלמעלה. אך יש לזכור שאין זה אלא באופן של "דמות" בלבד.

"כי שמש ומגן הוי' אלוקים"

במקומות רבים בחסידות מייצג אור השמש את הגילוי האלוקי בעולם. וכך כתב הרבי בי' בתמוז תשי"ג (איגרות-קודש, כרך ז, עמ' שיב-ג):

ועל-פי מאמר רז"ל בסוטה דף י"ד ע"א שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנת[מר] כי שמש ומגן ה' – אלוקים – שזהו גם-כן הרמז שלעתיד לבוא הקב"ה מוציא חמה מנתיקה, והשמש בגבורתה בגשמיות הרי היא בימי הקיץ, שזהו גם-כן הוראה

– יום, והירח – לילה; לשמש אור עצמי ואילו בירח משתקף אור השמש; לשמש ולירח יש פעילות עצמית וייחודית של כל אחד מהם, והם פועלים בזמנים נפרדים.

מבחינה רוחנית וסמלית: השמש הוא "משפיע" (נותן) והירח "מקבל".

כך גם בחיי האדם: יש "משפיעים" ויש "מקבלים", המשפיע והמקבל מהווים עולמות שונים... עלול לחשוב יהודי... כאשר הוא רוצה לזרוח "כשמש" באור של "נר מצווה ותורה אור" – אין הזמן מוכשר לטפל בעני, כפשוטו, או ב"עני" ביהדות וכו' – באה שנת העיבור ומלמדת, מזכירה **וזורשת**, שלא כך הדבר:

"השמש" וה"ירח" אינם שני עולמות נפרדים, אלא ששום העובדה ששניהם נוצרו עלידי בורא עולם אחד ושניהם מהווים חלקים של עולם אחד וזהה – יש ביניהם שייכות גדולה וקשר של אחד לרעהו, והקשר הוא תמידי ופנימי, כפי שרואים גם בטבע שהשמש אינה חדלה לזרוח, שכן כאשר במקום מסויים שורר לילה שורר במקום אחר היום באותה שעה.

יתר על כן: דווקא עלידי חיבור השמש וה"ירח", המשפיע והמקבל, מתבצעת הכוונה האולקית...

בין הירח לכוכבים

על החילוק שבין הלבנה לכוכבים בקבלת אור השמש, עמד הרבי בעת ביקור האדמו"ר מסקוליא בשנת תשמ"א ('בצל החכמה', עמ' 143):

הלבנה מקבלת את אור השמש באופן של השפעה פנימית ולכן כאשר כדור הארץ מפסיק בין השמש ללבנה, אין הלבנה מקבלת מהשמש. אבל השפעת השמש לכוכבים היא מלכתחילה השפעה חיצונית ולכן היא נמשכת ומתקיימת בכל מצב.

כדוגמה הביא הרבי את השפעת הרב לתלמיד: יש אופן השפעה מרב לתלמיד שהיא כדוגמת השפעה פנימית – כאשר רואה את פני הרב; ויש אופן השפעה כדוגמת השפעה

חיצונית – כאשר אינו רואה את פני הרב. כדומה לכך מובן גם לגבי השפעת הקב"ה – שהינה בכל התחומים: תחומים גשמיים כפרנסה (כידוע ש"הקב"ה יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים") ורוחניים, כהשפעת תורה מרזין-דרזין שבתורה ועד ללימוד תורה של תינוק המתחיל לדבר שפותחים עמו ב"תורה ציווה גו" היורש את התורה "שמש ומגן ה' אלוקים" – שקיימים שני סוגי השפעה: (א) השפעה פנימית, כדוגמת השפעת אור הלבנה מאור השמש, (ב) השפעה חיצונית, כדוגמת השפעת אור הכוכבים מאור השמש, לפי זה מובנת מעלת ההשפעה שמקבלת הלבנה מהשמש על הכוכבים.

המהירות – השתחווה

כדושי חסידות מובאת תמיהה על כך שמהלך השמש מתרחש במהירות עצומה ביותר. בהתוועדות שבת-קודש פרשת קורח, ג' בתמוז התשמ"ה ('תורת-מנחם – התוועדות' תשמ"ה, כרך ד, עמ' 2367) מסביר זאת הרבי כך:

זהו בחינת השתחווה שלו (של השמש) בביטול גדול ונורא, כי הנה ידוע שיש לשמש חומר וצורה, גוף ונפש, וגופו סובב בהשתחווה גשמית לפי שנפשו הרוחנית משתחוה בהשתחווה רוחנית. והוה ענין השירה שאומר נפש גלגל השמש בצאתו, כמו שכתוב "וצבא השמים לך משתחווים", ובשעת השתחווה שלהם אומרים שירה בקול הנה גדולה כמו שכתוב "יברן יחד כוכבי בוקר".

וגם לגבי המלאכים המנהיגים את השמש – הנה כשהמלאך הממונה להנהיג את השמש מתבונן בגודל זכותו לשרת את קונו בהנהגת השמש, אשר מכל ריבוי המלאכים זכה דווקא הוא לתפקיד ושליוח להנהיג את השמש שתאיר בעולם, מובנת גודל התפעלותו המתבטאת בין השאר גם באמירת שירה בקול רינה גדולה! ומצד גודל התפעלות שלו – הרי שוב אין כל פלא שמהיג את השמש במהירות גדולה שכזו. **ואדרבה**: הפלא הוא – מדוע אינו רץ במהירות גדולה יותר!...

החליטו שאין החלטה

בשנת תשי"ט נשאל הרבי על ידי פלוני ששמע "ממי שהוא בהחלט, כאילו... שזוהי החלטת המדע אשר ברור שהארץ סובבת את השמש וכו', ודלא כשיטה ההפכית, שכאילו הופרכה על-ידי כמה הוכחות, ושואל בירור בזה".

ומשיב על כך הרבי (איגרות-קודש, כרך חי, עמ' שצג) לשואל:

הנה בעשיריות השנים האחרונות, החליטו כל אנשי המדע העוסקים בשטח זה, שאין כל החלטה בדבר... כל איש ביכולתו לאחו [באיזו] שיטה שירצה... זו החלטה הכי אחרונה והכי מוחלטת של כל אנשי המדע בדורנו זה.

ועל-פי זה מובן שכל המקראות המדברים אודות הליכות השמש מסביב לארץ וכו' – יש ללמדם כפשוטו, ואין על זה כל קושיה.

[פרט מעניין: המכתב נכתב ככה באייר "במענה למכתב מז'ך תשרי!"]...

"אינני מכיר

'הוכחה מדעית' כזאת"...

כך כותב הרבי במכתב ששיגר (בט' באייר תשכ"ד) למערכת העיתון היהודי 'דה ג'ואיש פרעס', בתגובה לפרסום מאמר הקובע כי על-פי המדע כדור הארץ סב סביב השמש. זוהי הקביעה ששיגר הרבי ('מורה לדור נבוך' עמ' 128):

כבוד העורך:

בתייחס לטור "שאלות ותשובות" שהופיע בגליון של ה-10 באפריל, הופתעתי מאוד לקרוא את התשובה שהעיתונאי בעל הטור נתן לשאלה: "האם הארץ מסתובבת סביב השמש, או השמש הולכת סביב הארץ?!" בתשובתו, הרב שלום קלאס קובע את הקביעה הנחרצת: "המדע המודרני הוכיח שהארץ מסתובבת סביב השמש", וכו'.

למדתי אסטרופיזיקה במשך מספר שנים, ואינני מכיר "הוכחה מדעית" כזאת, כפי שמציע בעל הטור שלכם.

ויובהר בזאת: ההשקפה המדעית הנפוצה במאה האחרונה היתה שהארץ סובבת סביב השמש. אפילו אז, לא החשיבו זאת לעובדה מוכחת, אלא רק לתיאוריה יותר מתקבלת. עם זאת, מכיוון שתיאורית היחסיות התקבלה באופן אוניברסלי, והפכה ליסוד של המדע המודרני, השקפת המדע בהווה היא, בהתאם לתיאוריה זאת, שכאשר שני גופים נמצאים בתנועה בחלל זה ביחס לזה (כמו השמש והארץ), לא ניתן מבחינה מדעית להוכיח מי מהם נייח ומי מהם נע, או האם שניהם נעים. במילים אחרות, עד כמה שאפשר לדבר על הוכחה מדעית במצב זה, המסקנות הן בדיוק ההיפך ממה שצוין בקביעה של בעל הטור המכובד שלכם שצוטטה למעלה, היינו, שההוכחה המדעית היחידה היא שלא ניתן לברר מבחינה מדעית האם השמש סובבת סביב הארץ או להיפך.

מנוקדת המבט של המדע

באותו נושא כתב הרב בכ"ה באלול תשכ"ג ("כמובן אין עתה הזמן גרמא למכתבים – אלא שגודל ערך ענייני חינוך ולימוד (על טהרת הקודש) מכריע" – איגרות-קודש, כרך כב, עמ' תקט):

...ידוע אשר אחד מהיסודות בשיטת היחסיות שנתקבל על דעת כל המדענים בעשיריות השנים האחרונות הוא:

שבנוגע ל"סיסטמה" של שני גורמים הנמצאים בתנועה יחסית אחד לשני, אי-אפשר לקבוע מי הנמצא במצב של מנוחה, ומי המתנועע, ולא מפני החיסרון בידעיתנו עתה, כי אם מפני "טבע" העניינים, זאת אומרת שבנוגע לשאלה האמורה וכיוצא בזה, אין למדע כל עמדה, ואדרבה – **שולל** הוא מענה ברור בהאמור. ועוד יותר – באם תמצאנה קושיות על סברא אחת, יש דוגמתן גם בנוגע לסברא השנייה, וכמבואר בשיטת היחסיות בארוכה.

מהאמור מובן – שבאם יבוא מי שהוא ויאמר שמאיה טעם שיהיה בוחר לקבוע שגורם פלוני עומד והשני סובב סביבו, אי-אפשר מנקודת המדע – שתימצא על זה איזה סתירה.

דרך אגב – גם לפני קום שיטה האמורה לא היתה שלילה מוחלטת של שיטת פטולמיס (שהארץ